

Nr B 75

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående befolkningsfrågan.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Yngve Nilsson* och *Arrhén* (I: B 47) och den andra inom andra kammaren av herr *Lothigius* (II: B 52), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t dels anhålla att befolkningsproblemet ägnas en kontinuerlig uppmärksamhet inom berörda departement och att dessa erhåller instruktioner att överväga skäliga och rimliga åtgärder i befolkningspolitiskt positiv riktning och dels förorda befolkningsfrågans upptagande till en utredning i stort, så att åtgärder i befolkningsfrämjande syfte i övrigt må kunna vidtagas, så snart det statsfinansiella läget det medger.

Motiveringen för yrkandena återfinnes i den vid årets förra riksdag väckta motionen I: 157. I denna anföres bl. a. följande.

På grund av den ökade medellivslängden samt proportionsvis stora årsklasser från tidigare år är pensionärsklasserna i stark tillväxt. Enligt pensionsberedningens prognos av 1956 kommer antalet personer i åldern 67 år och däröver att från 693 000 år 1956 öka till 920 000 år 1970 och till 1 239 000 år 1990. Situationen kan även belysas därigenom, att man har anledning konstatera, att vi just nu (1957) har 819 570 individer i åldersläget över 65 år, ett antal som 1965 beräknas ha ökat till 931 600 och redan 1970 till 1 019 200. De produktiva åldrarna i åldersläget 15—64 år är just nu 4 779 706, vilket innebär en svag ökning från närmast föregående år. Siffran kan till 1965 beräknas ha ökat med omkring 244 000 men till 1970 med endast 19 300 från år 1965. I den senare siffran torde ett mått på befolkningsstagnationen vara antytt.

Vi har just nu omkring sju personer i åldern 16—66 år för varje person över 67 år, 1970 kommer siffran att därvidlag vara 5—6 personer, och 1980 beräknas förhållandet mellan de båda åldersgrupperna att ha förskjutits ytterligare, så att på varje åldring kommer endast 4—5 personer i aktiv ålder. Enligt långtidsutredningens prognos blir folkökningen av män under åren 1961—1965 omkring 133 000, medan antalet förvärvsarbetande samtidigt kommer att öka med endast 60 000. Den sammanlagda manliga befolkningen 1950 var 2 662 300 varav 2 283 000 förvärvsarbetande. Man har härvid även beaktat den stigande utbildningsfrekvensen, vilken för männens del innebär, att förvärvsarbetsintensiteten i åldersgruppen 16—19 år sjunker från 69 % 1955 till 58,8 % år 1965.

I detta sammanhang förtjänar att påpekas, att det vore av vikt att i så stor utsträckning som möjligt bereda de ungdomar, som ämnar ägna sig

åt de s. k. praktiska yrkena, tillfälle till utbildning i produktionslivet, varigenom deras arbetskraft även under utbildningstiden kunde komma produktionen till godo.

För kvinnornas del väntas däremot en ökning av antalet förvärvsarbetande i förhållande till hela den kvinnliga befolkningen.

Det finns all anledning att befara, att ovan redovisade siffermaterial angående befolkningsfördelningen på förvärvsarbetande och icke förvärvsarbetande i verkligheten kommer att uppvisa ytterligare divergenser på grund av att det, i synnerhet bland männen, finns tendenser till en sjunkande pensionsålder.

En i dessa sammanhang synnerligen beaktansvärd faktor är naturligtvis antalet födda per 1 000 invånare, det s. k. födelsetalet, samt nettoreproduktionstalet, dvs. antalet födda döttrar på en levande kvinna.

Vad födelsetalen angår är talet från 1956 för några europeiska länder följande:

Sverige	14,77
Västtyskland	16,3
Storbritannien	16,6
Belgien	16,8
Schweiz	17,5
Danmark	17,3
Norge	18,7
Italien	18,6
Frankrike	18,3
Finland	20,8
Spanien	20,7
Nederländerna	21,0
Ungern	21,5
Sovjetunionen	25,6
Jugoslavien	26,0

Dessa siffror innebär en till numerären stationär befolkning — varken ökning eller minskning, i stort sett — om födelsetalet är omkring 20. De innebär dessutom ett medeltal på omkring tre barn per familj.

Det svenska födelsetalet 14,6 från 1954 gav oss det året en barnkull på 105 096, vilken 1956 var 108 054, ungefär samma antal som vi hade i mitten av adertonhundratalet men på en befolkning, som var hälften av dagens.

Det som för Sveriges del i dag är det mest slående är, att landsbygden har lägre födelsetal än städerna. Landsbygdens medeltal är 14,21 och städernas är 15,34. Ute i länen är tendensen överallt vikande. Vi har fem län med födelsetal under 14 (Blekinge 13,29, Kristianstads 13,32, Örebro 13,41, Malmöhus 13,92 och Hallands 13,99), förvånande nog omfattande våra rikaste jordbrukarbygder. Vi har vidare elva län och två stora städer, som har födelsetal på 14 men ej över 15 (Värmlands 14,05, Älvsborgs 14,14, Kalmar 14,24, Kronobergs 14,29, Södermanlands 14,32, Stockholms stad 14,35, Gävleborgs 14,35, Östergötlands 14,44, Skaraborgs 14,47, Jämtlands 14,53, Malmö stad 14,71, Västernorrlands 14,72, Kopparbergs 14,98). Två län och en av våra tre större städer har födelsetal mellan 15 och 16 (Jönköpings 15,12, Göteborgs och Bohus 15,22, Göteborgs stad 15,75). Det är att observera att ännu ingen överskridit Västtysklands medeltal på 16,3, vilket följde vårt riksmåttal närmast. Vi har emellertid verkligen fem län med

16 men ej över 17 i födelsetal (Uppsala 16,00, Västmanlands 16,10, Stockholms 16,25, Gotlands 16,80 och Västerbottens 16,87). Norrbottens län ligger högst på listan över födelsetalen med 18,33, men även där är tendensen vikande.

En närbild visar, att vi just nu (1956) har 713 000 familjer utan barn, 491 000 med ett, 308 000 med två, 112 000 med tre, 40 000 med fyra och 22 000 med fem eller flera barn. Detta innebär alltså, att vi har 799 000 en- eller tvåbarnsfamiljer mot, som sagt, 112 000 trebarnsfamiljer. Det är städer och tätorter, som har de flesta såväl en- och tvåbarns- som trebarnsfamiljerna. Städer och tätorter har lika många fyrbarnsfamiljer som landsbygden, vilken senare dock har 13 000 av de 22 000 familjer med fem barn eller däröver.

Landsbygden är alltså inte längre, som det tidigare sades och troddes, »folkets livskälla».

Vårt nettoreproduktionstal, om vilket vi tidigare här talat, var 1954 så lågt som 1,018 men var 1955 1,055. Om detta tal sjunker under 1 anses folkminskning börja. Att denna ej redan satt in hos oss beror uteslutande på den invandring mellan 1947 och 1956 av 270 000 individer, vilka torde kunna sägas ha haft en väsentligt högre fruktsamhet än vårt eget folk.

Dessa befolkningsstatistiska data, som skulle kunna mångdubblas, representerar en till synes konstitutiv svaghet i vår folkorganism, vilken i själva verket är lika oroväckande som vikande tendenser på världsmarknaden. *Vi kommer aldrig ifrån livets biologiska realiteter.* De tillhör de grundvalar, utan vilka samhällsbyggnaden ej kan uppföras med skäliga krav på stabilitet och varaktighet. Den befolkningsstatistiska strukturen hos ett folk är icke minst av betydelse, då det gäller att bedöma skatte- eller andra utgiftsbördor, som de nuvarande aktiva generationerna pålägger med avsikten att de skall bäras även av de efterkommande.

Det har ofta i vår samhällsdebatt förefallit, som om många med iver inväntade den dag, då de s. k. stora barnkullarna från 1940-talet — vilka i själva verket var våra första *normala* barnkullar sedan 1920-talet med födelsetal på omkring 20 — skall upphöra att irritera myndigheterna. Man synes tro, att dvärgkullarna från 1950-talet skall möjliggöra för det här samhället att blomma upp på 1960-talet i olika avseenden och i olika sammanhang. Ett befolkningsmässigt sett stagnerande samhälle utgör emellertid icke den naturliga grogrunden för ett samhälle, som önskar att leva i välstånd och i trivsel med tillvaron. Det får brottas med nya problem, som härrör från delvis andra orsaker än dem vi i dag har att möta. Det vet vi genom erfarenheter redan från antikens stater och folk.

Det kan inte nog ofta framhållas, kanske särskilt för dem som ser en hög levnadsstandard som livets mål, hur beroende denna standard, även den måttfullt dimensionerade, är av vårt folks reproduktionsvilja och återväxt. Det är nödvändigt, att de generationer, som skall bära upp vår produktion, är tillräckligt talrika. Fortsätter den nuvarande befolkningsutvecklingen på samma ödesdigra sätt som dagens statistik på området ger en antydning om, är det fara värt, att så ej blir fallet. Vårt näringsliv, vår försvarskraft, vår sociala och kulturella planering är beroende av en ny giv på befolkningsfrågans område. Det vore förvisso icke i första hand önskvärt om utvecklingen inom vår samhällsekonomi skulle framtvinga åtgärder, vilka i vissa avseenden kunde anses diskutabla med hänsyn till barnfamiljernas större försörjningsbörda i olika avseenden. Dylika åtgär-

der kan dock under föreliggande läge te sig icke blott nödvändiga utan på längre sikt bäst gagnande familjernas intressen, eftersom barnfamiljerna är de, som främst drabbas av en fortgående penningvärdeförsämring.

Utskottet. De åtgärder, som från samhällets sida vidtagits i syfte att stimulera till en ökad befolkningstillväxt, har alltsedan 1930-talet, då det allvarliga befolkningsläget föranledde tillkallandet av 1935 års befolkningskommission, tagit sikte på att skapa gynnsammare betingelser för en ökad familjebildning. Genom tillsättandet av 1941 års befolkningsutredning upptogs 1930-talets familjereformer till nytt studium i syfte att medverka till en positiv befolkningsutveckling. Utredningens förslag ledde till en betydande utvidgning av den samhällliga familjepolitikens olika sidor. Under senare år har ett omfattande utredningsarbete pågått på det familjepolitiska området dels genom 1954 års familjeutredning och dels genom familjeberedningen, som haft att framlägga numera delvis genomförda förslag på grundval av familjeutredningens inventering och kartläggning av familjepolitikens former och yttringar. Den översyn som den nyligen tillsatta socialpolitiska kommittén har att utföra omfattar även vissa av de familjepolitiska åtgärderna.

Utskottet delar motionärernas åsikt att det är viktigt att säkerställa en kvantitativt och kvalitativt gynnsam utveckling av folkmängdssiffrorna och folkmaterialiet. Vad motionärerna anfört ger emellertid icke någon ledning för en bedömning efter vilka vägar detta bör ske. Med hänsyn härtill och mot bakgrunden av det utredningsarbete som de senaste åren utförts på familjepolitikens område kan utskottet icke finna skäl föreligga för att nu tillsätta en särskild utredning i befolkningsfrågan. Då utskottet ej heller i övrigt kan biträda motionärernas yrkanden, avstyrker utskottet motionerna.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: B 47 och II: B 52 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 4 november 1958

På statsutskottets vägnar:

EMIL NÄSTRÖM

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Ivar Johansson, Einar Persson, Birger Andersson, Boman, Thun, Bergman, Holmqvist, Sundelin, Rikard Svensson, Mårtensson, Mossberger, Anders Johansson och Svärd; samt

från andra kammaren: herrar Åkerström, Petterson i Degerfors, Malmborg, Thapper, Jansson i Kalix, Staxäng, Persson i Växjö, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Nilsson i Göingegården, Wedén, Hansson i Skegrie, Mellqvist, Gustafsson i Skellefteå och Hjalmarson.